

Ozana Iveković

Filozofijom protiv ekološke krize

Vittorio Hösle, *Filozofija ekološke krize*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1996

Knjiga V. Höslea *Filozofija ekološke krize* sadrži pet predavanja koja je on držao u Moskvi, 1990. godine. Zašto baš u Moskvi i to o ekološkoj krizi? Sâm kaže da bi se od zapadnjačkog filozofa tražilo da se pozabavi razmatranjima velikih historijskih preokreta i nastavlja kako se može činiti da ekološka kriza nema nikakve veze s time što se dogodilo. Sudbina svijeta, kaže autor, ipak će mnogo ovisiti o novom uređenju bivšeg Sovjetskog Saveza, a i bez toga ekološka je kriza već dosegla vrlo neugodne razmjere.

Što bi zapravo bila filozofija ekološke krize? Filozofijskom opravdanošću toga pojma i određenjem filozofijski relevantnog u tom skupu fenomena, Hösle se ne bavi, što bi mu moglo priskrbiti zamjerku da zauzima vanfilozofijsko stajalište. Pravom filozofijskom bitku vrsta egzistencije koja može prouzročiti čovjekov moralni kolaps zbog kojeg se loše odnosi prema prirodi, može biti samo odbojna.

Ipak, većina ljudi ne želi se baviti filozofijom. Ona im je strana jer je vežu uz spekulaciju, a čak i ako je uvažavaju, ne povezuju je sa načinom života. Osim toga, pred sobom imamo negativne stvari koje treba popraviti, a ujedno djelovati na taj način da se one više ne bi pojavile. Borba za opstanak svijeta, borba je i za filozofirajuće, kaže Hösle. Nestane li čovjeka, nestat će i filozofije. Pravi filozof ne može biti ravnodušan prema onome što mori svijet. Ostaje mu, međutim dilema, može li se od vanfilozofijskog stići filozofijskome? Je li ijedno »rješenje« uistinu filozofijsko? Čak i da rješenje postoji, čak i da se neki filozof ozbiljno poduhvati uzbunjivanja čovječanstva – bi li ga itko poslušao ili bi mu netko sudio, kao Sokratu? Je li Hösle svjestan toga? Možda jest, jer na jednom mjestu ističe da dirljive opomene nikad nisu bile efektne i da jedino promjena u djelovanju može čovjeka izvesti na pravi put. Jesu li ovakve filozofove akcije pravi put filozofije? U Hösleovom vidokrugu, to ostaje nerješivo.

Bez obzira na strogo filozofijske zamjerke koje se mogu uputiti razmatranjima u ovim predavanjima, valja istaći njihove vrijednosti. Prva i najvažnija jest ta da je autor uočio da u promišljanju ekološke krize nužno zahvaćamo sve vidove bitka, te da bi ta refleksija mogla značiti povratak mišljenju cjeline bitka umjesto razmrvljenosti na filozofijske discipline. Naime, u filozofiji ekološke krize ukrštaju se polja gotovo svih filozofijskih disciplina. Iz Hösleovog teksta može se, doduše, razabrati kako on filozofiju ekološke krize smatra filozofijskom disciplinom u nastanku što nije baš spojivo sa jedinstvom znanja koje nazire kroz promišljanje ekološke krize.

Kao što iznosi ideju o sjedinjenju svih filozofijskih disciplina, ističe važnost povezanosti teorijskih i praktičkih momenata u filozofiji. U eri rehabilitacije praktičke filozofije na uštrb teorijske, to se može učiniti vrlo relevantnim. U prvom predavanju koje donosi ova knjiga (*Ekologija kao nova paradigma politike*) zanimljiva je teza o izmjeni političkih paradigmi. Prva se gradila po osnovi konfesionalne pripadnosti, druga po načelu nacionalne pripadnosti, trećoj i još uvijek prisutnoj, pripada načelo gospodarstva, dok će četvrta biti ekologija. Prva prestaje nakon velikih vjerskih ratova u 16. i 17. stoljeću. Najkasnije do 19. stoljeća glavnu ulogu preuzima nacionalna homogenost koja je cilj unutrašnje i vanjske politike. U 19. i 20. stoljeću ekonomija preuzima ulogu niti-vodilje svjetskoga poretka. Ekonomski interesi prelaze granice nacionalnih država i ne pitaju za vjeroispovijest. Ekološka će kriza, kao što je nekoć razvoj kapitalizma potisnuo naciju, u nekoj budućnosti prevladati ekonomsku paradigmu i to zbog opasnosti koja će se svijetu nadвити nad glavom. U drugom predavanju *Duhovnopovijesni temelji ekološke krize* govori se, pojednostavljeno rečeno, o napredovanju subjektiviteta kroz povijest filozofije. O tome kako filozofiranje možemo dovesti u vezu sa napredovanjem tehničke manipulacije prirodom načelno nije riješeno, tako da se to razmatranje moderne europske misli može smatrati tek svojevrsnom paralelom sa pripadajućim procesima u društvu. Iz tih se uvida ne mogu iznaći dublji povijesnofilozofijski uvidi. Höslle ne dotiče niti problematičnost međuučjecaja filozofiranja i društva.

Preostala tri predavanja odnose se na praktičkofilozofijski moment, a zovu se redom: *Etičke konzekvence ekološke krize*, *Ekonomija i ekologija te Političke konzekvence ekološke krize*. Sva tri poglavlja iznose teze koje su posve protivne uvriježenim shvaćanjima (pa čak i filozofskima) i, dakako, znanstvenim analizama i prognozama.

Jedna od značajnih jest zahtjev za holističkim pristupom te odustajanjem od tretiranja onog što se proučava kao pukoga objekta koji nema svoju vlastitu vrijednost, već isključivo onu koju mu mi pridajemo sukladno rezultatima istraživanja. To se veže i uz moralno odnošenje spram živih i neživih bića oko nas. Svako biće valja promatrati kao vrijednost po sebi, zaključuje Höslle, a to je moguće to manje što je subjektivitet dublji.

Trijumf ekonomije i njezina emancipacija od ostalih razmatranja što se dogodilo tijekom razvoja kapitalizma umnogome je uvjetovalo ekološku krizu. Gospodarenje svim dobrima gleda se samo iz ugla profita. Höslle govori o potrebi tržišnih mjera pri zaštiti okoliša npr. ekološki porezi. To bi značilo prestanak čisto novčano-profitnog gledanja na poslovanje i uključivalo bi razmatranja o dobrobiti okoliša i živih bića u njemu.

Nešto još nezamisljivije autor predlaže govoreći o politici novoga doba. Drukčija koncepcija poslovanja značila bi održivi razvoj i veliku pomoć siromašnim zemljama. Ljudi, ostala živa bića te neživa priroda ne bi više smjele biti sredstva za prljave igre, već ciljevi svake odgovorne politike. Svi ovi zahtjevi i teze djeluju čak i utopijski i izazvali bi, sasvim sigurno, buru podsmijeha među ekonomistima, političarima i običnim ljudima kojima se postojeća praksa čini jedinom mogućom. No, to samo znači biti potpuno

slijep nad svim problemima i ružnim pojavama ovoga svijeta. To ne znači nikakvu racionalnu prosudbu. Jer, prema riječima Hannah Arendt, bolesno je ne moći biti ganut nad pokoljima, atomskim eksplozijama i istrebljenjima različitih živih stvorenja. Ne moći biti time potresen, znači ne moći spoznati koliko je to pogrešno, krivo i ponižavajuće, ponajprije za čovjeka.

Zamislivši se duboko nad onim što u ovoj knjizi imamo prilike pročitati i povezavši to sa svime o čemu slušamo i što vidimo, Hösleove uvide, pogotovo one praktičkofilozofijske, valja uzeti u obzir. Moramo se, zajedno s njime, nadati da bi moćnici koji bi mogli promijeniti situaciju na našoj planeti napokon uspjeli progledati. Usput, moramo mijenjati sebe i svoje bližnje. *Filozofija ekološke krize* svakako je koristan poticaj.